

AMORIS LAETITIA : ZRADA ALEBO LOGIKA EVANJELIA?

„Dokumenty Cirkvi často nepatria do najprístupnejšieho literárneho žánru. Tento text, ktorý napísal pápež, sa číta s ľahkosťou. A kto sa nenechá vystrašiť dĺžkou, nájde radosť v konkrétnosti a v realizme tohto textu.“ Takto sa vyjadril o apoštolskej exhortácii pápeža Františka „Amoris laetitia“ kardinál Christoph Schönborn OP 8. apríla 2016. A pokračoval: *„Pápež František je presvedčený, že kresťanský pohľad na manželstvo a rodinu má aj dnes nezmenenú prítlačivú silu. Ale žiada si «zdravú sebakritickú reakciu»: «Musíme byť pokornými a realistami, aby sme uznali, že neraz náš spôsob prezentovania kresťanského presvedčenia a spôsob prístupu k ľuďom, napomohli k vyvolaniu toho, na čo sa dnes sťažujeme»* (AL 36).

„Amoris Laetitia“ je veľmi bohatý dokument. Týka sa všetkých rodín, manželov, predmanželskej náuky, udržiavania lásky rodičov a je nápomocný v časoch krízy. Ale diskusia je často zúžená na jedinú problematiku, o ktorej hovorí poznámka pod čiarou 351, či v určitých prípadoch by mohli dostať pomoc sviatostí aj ľudia, ktorí žijú v „neregulárnych“ situáciách.

Stretol som sa s kňazmi, ktorí mali jasne negatívny postoj k exhortácii, hoci ju ani neprečítali. Sú aj biskupi a kardináli, ktorí požadujú, aby pápež znovu potvrdil striktné pravidlo, že napríklad rozvedení katolíci, ktorí sa znovu zosobášili, sú bez výnimky vylúčení z prijímania Eucharistie. Túžba byť verní tradičnému učeniu Cirkvi o sexualite, manželstve a rodinnom živote je chvályhodná. Ale je tradičná náuka skutočne vždy pravdivá k hodnotám evanjelia? Fiktívnym rozhovorom a so zveličovaním by som chcel odhaliť túto ukrytú logiku. Samozrejme by žiadny kňaz v rozhovore dieťaťu situáciu rodičov takto nevysvetľoval!

ČIERNO-BIELA LOGIKA VYČLEŇOVANIA SA

Predstavme si túto vymyslenú situáciu: Po omši na slávnosť prvého svätého prijímania sa dieťa spýta pána farára, prečo niektorí z kamarátov išli na sväté prijímanie so svojimi rodičmi a ono muselo ísť samo. Rodičia iba povedali, že nemajú na to právo. „Je to preto, lebo tvoj ocko a mamička žijú v stave smrteľného hriechu, pretože v očiach Cirkvi nie sú manželia. Jeden z nich mal predchádzajúce manželstvo, a teraz páchajú cudzoľožstvo. Je mi ľúto, že ti to musím povedať, ale v podstate si nemal žiť: Tvoja samotná existencia ako dieťaťa prišla v dôsledku aktu ťažkého hriechu zo strany tvojich rodičov, ktorí to musia úprimne ľutovať a sľúbiť, že sa to nikdy viac nezopakuje. To je dôvod, prečo nemôžu ísť na sv. prijímanie s tebou. Je to tak aj preto, aby im to pripomínalo, že stále zotrávajú v hriešnom živote, a že by mali niečo s tým robiť, ak chcú zachrániť svoje duše. Pokiaľ sa kajúcne neobrátia, nevyspovedajú a nezanechajú tento hriešny stav, je pravdepodobné, že keď zomrú, pôjdu do pekla.“

Vydesené dieťa by sa mohlo ďalej pýtať, čo by rodičia mali robiť konkrétne. Farár by mohol poukázať na príslušnú pasáž vo „Familiaris Consortio“ od pápeža sv. Jána Pavla II. Tam je napísané, že taký pár, čo uznal svoj hriech a oľutoval ho vo spovedi, mal by sa buď rozdeliť, alebo sľúbiť, že budú žiť ako brat a sestra. Určite to nie je na kňazovi, aby vysvetlil, čo by to malo znamenať pre spoločný život páru - aspoň nie dieťaťu. Ale povedzme si to jasne: To by znamenalo koniec každej sexuálnej intimity medzi nimi rovnako ako čohokoľvek, čo by ich mohlo viesť k hriechu: takže žiadne dotyky, maznanie, objímanie, bozkávanie, žiadna iskra sexuálnej prítlačivosti a ani žiadna úlava od sexuálneho napätia. „Sexuálne lepidlo medzi párom by muselo byť rozpustené“, čo by prispelo k stále zväčšujúcej sa emocionálnej vzdialenosti. Nie je ťažké predstaviť si následky takéhoto vzťahu na šťastie a emocionálny vývoj detí.

Je dnešný pastoračný postoj a prístup Cirkvi k rozvedeným, ktorí žijú v novom manželstve, vždy a v každom prípade skutočne to, čo Ježiš chcel a čo by si dnes želal?

Nehovorí sa o inej kategórii vzťahov a problémov týkajúcich sa rodiny: o rímskokatolíckych kňazoch, ktorí žijú so ženou. Ako sa môže biskup, ktorý takým kňazom povoľuje slúžiť sv. omšu, vyjadrovať proti pripusteniu rozvedených k sv. prijímaniu? Stáva sa totiž, že žena, ktorá žije teraz v stabilnom druhom manželstve, nesmie prijímať, zatiaľ čo kňaz, ktorý vysluhuje sv. omšu, má ženu. Ak rozvedená žena žije v smrteľnom hriechu, musíme to isté povedať aj o kňazovi. Aj jeho sa rovnako týka zákaz prijímať, prípadne celebrotiť.

LOGIKA EVANJELIA PODĽA „AMORIS LAETITIA“

Ako odpoveď uvediem len zopár relevantných pasáž z exhortácie bez anotácií:

296. Synoda sa zmienila o rozličných situáciách krehkosti alebo nedokonalosti. V danom ohľade chcem na tomto mieste pripomenúť, čo som jasne predstavil celej Cirkvi – aby sa nám nestalo, že si pomýlime cestu: **„Celú históriu Cirkvi sprevádzajú dve logiky: vyčleňovať a znovuzачeňovať... Cesta Cirkvi už od Jeruzalemského koncilu je vždy Ježišovou cestou: cestou milosrdenstva a včleňovania... Cestou Cirkvi je nikoho naveky neodsudzovať;** vylievať Božie milosrdenstvo na ľudí, ktorí oň prosia s úprimným srdcom... Pretože skutočná láska (caritas) je vždy nezaslúžená, bezpodmienečná a nezištná!“ Preto „sa treba vyhnúť súdom, ktoré neberú do úvahy zložitost' rozličných situácií; a je nevyhnutné byť pozornými voči spôsobu, ktorým ľudia pre svoj stav žijú i trpia“.

297. **Nik nemôže byť navždy odsúdený, pretože to nie je logika evanjelia!** Nemám na mysli len rozvedených, ktorí žijú v novom zväzku, ale všetkých, v akejkolvek situácii sa nachádzajú.

298. **Rozvedení, ktorí žijú v novom zväzku, sa môžu nachádzať vo veľmi rozličných situáciách, ktoré sa nedajú katalogizovať alebo uzavrieť do príliš rigidných tvrdení, bez ponechania priestoru na adekvátne osobné a pastoračné rozlišovanie.** Jedna vec je druhý zväzok ustálený v čase, s novými deťmi, osvedčenou vernosťou, ušľachtilou oddanosťou, kresťanským úsilím, vedomím o neregulárnosti svojej situácie a veľkou ťažkosťou vrátiť sa späť bez pocitu vo svedomí, že by sa tak upadlo do páchania ďalších vín. Cirkvi vie o situáciách, keď „muž a žena... z vážnych príčin, ako je napríklad výchova detí, nemôžu splniť požiadavku vzájomného rozchodu“. Existuje aj prípad tých, ktorí venovali veľké úsilie záchrane prvého manželstva a zažili nespravodlivé opustenie; alebo prípad tých, ktorí „uzavreli nové životné spoločenstvo len z ohľadu na výchovu detí a niekedy sú vo svojom svedomí subjektívne presvedčení, že predchádzajúce manželstvo, už nenapraviteľne rozvrátené, nebolo vlastne nikdy platné“. Druhá vec je, naopak, nový zväzok uzatvorený krátko po rozvode, so všetkými dôsledkami utrpenia a zmätku, ktoré doliehajú na deti a celé rodiny, alebo situácia niekoho, kto opakovane zlyhal vo svojich rodinných povinnostiach. Musí byť jasné, že toto nie je ideál, ktorý evanjelium predkladá o manželstve a rodine. Synodálni otcovia povedali, že rozlišovanie pastierov sa vždy musí robiť s „adekvátnym rozoznávaním“, s pohľadom, ktorý dobre rozlišuje situácie. Vieme, že neexistujú „jednoduché recepty“.

301. Pre správne chápanie toho, prečo je v niektorých takzvaných „iregulárnych“ situáciách možné a nevyhnutne potrebné osobitné rozlišovanie, existuje otázka, ktorú vždy treba vziať do úvahy, aby sa nemyslelo, že ide o nárok na znižovanie požiadaviek evanjelia. Cirkvi má solídnu reflexiu o podmienenostiach a poľahčujúcich okolnostiach. Preto **nie je možné povedať, že všetci, ktorí sa nachádzajú v niektorej takzvanej „iregulárnej“ situácii, žijú v stave smrteľného hriechu, bez posväcujúcej milosti. Obmedzenia nezávisia len od prípadnej neznalosti normy. Subjekt, i keď dobre pozná normu, môže mať veľké ťažkosti pri chápaní „hodnôt, ktoré mravná norma obsahuje“, alebo sa môže nachádzať v konkrétnych okolnostiach, ktoré mu neumožňujú konať inak a robiť iné rozhodnutia bez spáchania novej viny.** Ako sa správne vyjadrili synodálni otcovia, „môžu existovať faktory, ktoré obmedzujú rozhodovaciu schopnosť“. Už svätý Tomáš Akvinský pripúšťal, že niekto môže mať milosť a lásku, ale bez toho, aby mohol dobre praktizovať niektorú z čností, takže aj vlastniac všetky vliate mravné čnosti, jasne nepreukazuje existenciu niektorej z nich, pretože vonkajší prejav tejto čnosti je sťažený.

302. Ohľadom týchto podmieneností sa Katechizmus Katolíckej cirkvi vyjadruje rozhodným spôsobom: **„Pričítateľnosť nejakého činu a zodpovednosť zaň sa môžu znížiť, ba aj zrušiť nevedomosťou, nepozornosťou, násilím, strachom, návykmi, nezriadenými náklonnosťami a inými psychickými alebo sociálnymi faktormi.“** V inom odseku znovu spomína okolnosti, ktoré zmiernujú morálnu zodpovednosť a veľmi na široko sa zmieňuje o citovej nezrelosti, sile nadobudnutých návykov, stave úzkosti alebo iných psychických či sociálnych faktoroch. Z tohto dôvodu negatívne posúdenie objektívnej situácie v sebe nezahrňa súd o pričítateľnosti alebo zavinení zo strany zainteresovanej osoby. V kontexte týchto presvedčení pokladám za veľmi vhodné to, čo zastávali mnohí synodálni otcovia: „V určitých situáciách majú osoby veľké ťažkosti konať odlišným spôsobom. [...] Pastoračné rozlišovanie, berúc do úvahy správne formované svedomie osôb, sa musí postarať o tieto situácie. Ani dôsledky vykonaných skutkov nie sú nevyhnutne rovnaké vo všetkých prípadoch.“

304. **Je nedostatočné zastaviť sa len pri posudzovaní toho, či konanie nejakej osoby zodpovedá alebo nezodpovedá nejakému zákonu alebo všeobecnej norme, pretože to nestačí na rozlíšenie a zaistenie plnej vernosti Bohu v konkrétnej existencii človeka.** Veľmi prosím, aby sme vždy pamätali na to, čo učí svätý Tomáš Akvinský a naučili sa prevziať to do pastoračného rozlišovania: „**Aj keď vo všeobecných veciach existuje istá nevyhnutnosť, čím viac sa schádza ku konkrétnym veciam, tým viac sa objavuje neurčitost'. [...] V praktickej oblasti pravda alebo praktická norma nie je rovnaká pre všetkých vzhľadom na konkrétne, ale len vzhľadom na to, čo je všeobecné; a aj pri tých, ktorí v konkrétnych prípadoch prijímajú tú istú praktickú normu, nie je táto norma známa všetkým v rovnakej miere. [...] A neurčitost' sa zväčšuje o to viac, o čo viac sa schádza do konkrétosti.**“ Je pravda, že všeobecné normy predstavujú dobro, ktoré sa nikdy nesmie zanedbať ani prehliadať, ale vo svojej formulácii tieto normy nemôžu zahŕňať úplne všetky konkrétne situácie. Zároveň je pre ten istý dôvod potrebné povedať, že to, čo je súčasťou praktického rozlišovania vzhľadom na konkrétnu situáciu, nemôže byť pozdvihnuté na úroveň normy. To by nielenže viedlo k neznesiteľnej kazuistike, ale by aj ohrozilo hodnoty, ktoré treba uchovávať s osobitnou starostlivosťou.

305. **Pastier sa nemôže cítiť spokojný len s aplikovaním morálnych zákonov na tých, ktorí žijú v „neregulárnych“ situáciách, akoby dané zákony boli kameňmi na hádzanie do života osôb. To je prípad uzavretých srdc, ktoré sa neraz zakrývajú náukou Cirkvi, „aby zasadli na Mojžišov stolec a súdili, niekedy s povýšenectvom a povrchnosťou, ťažké prípady a zranené rodiny“.** V tejto istej línii sa vyjadrila Medzinárodná teologická komisia: „**Prirodzený zákon nemôže byť prezentovaný ako už vytvorený celok pravidiel, ktoré sa a priori ukladajú mravnému subjektu, ale je zdrojom objektívnej inšpirácie pre jeho mimoriadne ľudský proces tvorby rozhodnutia. “KVÔLI PODMIENENOSTIAM A POLAHČUJÚCIM FAKTOROM JE MOŽNÉ, ŽE V RÁMCI OBJEKTÍVNEJ SITUÁCIE HRIECHU – KTORÝ NIE JE SUBJEKTÍVNE ZAVINENÝ ALEBO NIE JE ZAVINENÝ NAPLNO – MOŽNO ŽIŤ V BOŽEJ MILOSTI, MOŽNO MILOVAŤ A MOŽNO RÁŠŤ V ŽIVOTE MILOSTI A LÁSKY, PRIJÍMAJÚC S TÝMTO CIEĽOM POMOC OD CIRKVI.**

Tu sa nachádza tá významná poznámka pod čiarou 351:

V URČITÝCH PRÍPADOCH BY TO MOHLA BYŤ AJ POMOC SVIATOSTÍ. Preto „kňazom pripomínam, že spovednica nesmie byť mučiarňou, ale miestom milosrdenstva Pána“. Rovnako poukazujem na to, že Eucharistia „nie je odmenou pre dokonalých, ale štedrým liekom a posilou pre slabých“.

NOVÉ PASTORAČNÉ VYZVY

Z tejto poznámky vyplývajú mnohé otázky, teologické a pastoračné, ako napríklad: V akých konkrétnych prípadoch by mohli ľudia, ktorí žijú v „neregulárnych“ situáciách, dostať pomoc sviatosti? Aké sú na to kritéria? Nehrozí nebezpečenstvo, že sa to stane niečím subjektívnym: s jedným kňazom to bude možné, a s druhým nie? Alebo že v jednej krajine bude ľahšie dostať túto pomoc ako v druhej? Pápež samozrejme vedel, že cesta, ktorú poznámkou 351 otvoril, žiada od Cirkvi nové pastoračné a kanonické odpovede, ktoré ešte nie sú a ktoré bude treba hľadať.

300. **Ak sa vezme do úvahy nespočetná rôznorodosť konkrétnych situácií, je pochopiteľné, že od synody alebo od tejto exhortácie by sa nemal očakávať nový všeobecný normatív kánonického typu, aplikovateľný na všetky prípady. Možno je len nové povzbudenie k zodpovednému osobnému a pastoračnému rozlišovaniu konkrétnych prípadov, ktoré by malo chápať, že „stupeň zodpovednosti nie je totožný vo všetkých prípadoch“, a preto ani dôsledky alebo účinky normy nevyhnutne nemusia byť vždy tie isté.** Kňazi majú úlohu „sprevádzať dané osoby na ceste rastu podľa učenia Cirkvi a smerníc biskupa. V tomto procese bude užitočné urobiť spytovanie svedomia prostredníctvom chvíľ uvažovania a kajúcnosti. Rozvedení a znovuzosobášení by sa mali pýtať seba samých, ako sa správali voči svojim deťom, keď sa ich manželský vzťah dostal do krízy; či tam boli pokusy o zmierenie; aká je situácia opusteného partnera; aké následky má nový vzťah na zvyšok rodiny a spoločenstvo veriacich; aký príklad tento vzťah ponúka mladým, ktorí sa pripravujú na manželstvo. Úprimné uvažovanie môže posilniť dôveru v Božie milosrdenstvo, ktoré sa neodopiera nikomu“. Je to program sprevádzania a rozlišovania, ktorý „usmerňuje týchto veriacich, aby si uvedomili svoju situáciu pred Bohom. Rozhovor s kňazom v internom fóre prispieva k formácii správneho úsudku o tom, čo prekáža možnosti plnej účasti na živote Cirkvi – a o krokoch, ktoré túto účasť môžu napomôcť a podporiť jej rast. Keďže v samotnom zákone niet postupnosti (porov. Familiaris consortio, 34), dané rozlišovanie nemôže nikdy opomenúť po-

žiadavky pravdy a lásky evanjelia, predkladané Cirkvou. Aby sa to uskutočnilo, treba zaručiť nevyhnutné podmienky pokory, diskretnosti, lásky k Cirkvi a k jej učeniu, v úprimnom hľadaní Božej vôle a v túžbe dospieť k čo najdokonalejšej odpovedi na ňu“. Tieto postoje sú podstatné, aby sme sa vyhli vážnemu riziku chybných posolstiev, napríklad predstave, že nejaký kňaz by mohol rýchlo poskytovať „výnimky“ alebo že by existovali osoby, ktoré by sviatostné privilégia dosiahli výmenou za preukázané služby. Keď sa zodpovedný a taktný človek, ktorý nechce vlastné túžby povyšovať nad spoločné dobro Cirkvi, stretne s pastierom, ktorý vie rozpoznať vážnosť preberanej otázky, predíde sa riziku, aby dané rozlišovanie viedlo k dojmu, že Cirkev zastáva dvojakú morálku.

308. **Chápem tých, ktorí uprednostňujú rigidnejšiu pastoráciu, nedávajúcu priestor akémukoľvek zmätku. Avšak úprimne verím, že Ježiš chce Cirkev pozornú voči dobru, ktoré Duch šíri uprostred krehkosti: matka, ktorá v tom istom momente, keď jasne vyjadruje svoje objektívne učenie, „nezanedbáva dobro, ktoré môže vykonať, aj keď riskuje, že sa zašpiní blatom ulice“.** Pastieri, ktorí predkladajú veriacim úplný ideál evanjelia a doktríny Cirkvi, im musia pomôcť aj prijať logiku súcitu voči krehkým osobám a vyhnúť sa perzekúciám alebo príliš tvrdým a netrpezlivým súdom. Samotné evanjelium nás žiada nesúdiť a neodsudzovať (porov. Mt 7, 1; Lk 6, 37). **Ježiš chce, „aby sme prestali hľadať osobné alebo spoločné útočiská, ktoré nám umožňujú držať si odstup od jadra ľudského utrpenia – aby sme skutočne vstúpili do kontaktu s konkrétnou existenciou druhých a spoznali silu nežnosti. Keď to robíme, život sa nám vždy obdivuhodne komplikuje“.**

310. **Niekedy „sa správame ako kontrolóri milosti, nie ako jej sprostredkovatelia.** Ale Cirkev nie je colnica, je to otcovský dom, v ktorom je miesto pre každého aj s jeho životnými ťažkosťami“.

311. **Alebo kladieme milosrdenstvu toľko podmienok, že ho vyprázdňujeme, pripravujeme o konkrétny zmysel a reálny význam – a toto je najhorší spôsob riedenia evanjelia.** Je pravda, napríklad, že milosrdenstvo nevylučuje spravodlivosť a pravdu, ale musíme predovšetkým povedať, že milosrdenstvo je plnosťou spravodlivosti a najjasnejším prejavom Božej pravdy. Preto treba vždy považovať za „neadekvátnu akúkoľvek teologickú koncepciu, ktorá by v konečnom dôsledku spochybňovala samotnú Božiu všemohúcnosť, a predovšetkým Božie milosrdenstvo“.

ZÁVER

19. septembra 2016 štyria kardináli (Brandmüller, Burke, Caffarra a Meisner) v liste položili pápežovi päť krátkych otázok, na ktoré ho vyzvali odpovedať len „áno“ alebo „nie“. V podstate tu nejde o otázky, ale je to nepriama obžaloba, že „Amoris Laetitia“ obsahuje vážne omyly. Na otázku „slobodno platiť cisárovi daň, či nie?“ Ježiš nepovedal ani áno ani nie, pretože veci Božieho kráľovstva sú na inej úrovni. (Mt 22,17)

V interview pre denník „Avvenire“ v 18. novembra pápež František povedal: „Cirkev existuje len ako nástroj na sprostredkovanie milosrdného Božieho plánu ľuďom. Na koncile Cirkev pocítila zodpovednosť byť vo svete ako živý znak Otcovej lásky. S „Lumen gentium“ vystúpila ku zdrojom svojej podstaty, k evanjeliu. Toto posúva os kresťanskej koncepcie od istého legalizmu, ktorý môže byť ideologický, k Božej osobe, ktorá sa stala milosrdenstvom vo vtelení Syna. **Niektorí – pomyslite na isté reakcie na Amoris laetitia – naďalej nechápu, buď biele, alebo čierne, hoci práve v prúde života je potrebné rozlišovať.** Toto nám povedal koncil, ale historici hovoria, že koncil na to, aby bol v tele Cirkvi dobre prijatý, potrebuje storočie... Sme v polovici.“ Arcibiskup Pio Vito Pinto, predseda Rímskej róty, druhého najvyššieho súdu Rímskokatolíckej cirkvi, na konferencii v Španielsku pohrozil kardinálom Burkemu, Brandmüllerovi, Caffarovi a Meisnerovi, že by kvôli verejnej kritike „Amoris Laetitia“ mohli stratiť hodnosť kardinálov.

Sú rozvedení katolíci, ktorí sa znovu zosobášili, bez výnimky vylúčení z prijímania Eucharistie? Pápež František tým štyrom kardinálom ani nemusí odpovedať, veď „Amoris Laetitia“ je jasný: Pod vedením pastiera po ceste rozlišovania sa dá v niektorých konkrétnych prípadoch uznať, že okolnosti znížia ba aj zrušia zodpovednosť a pričítateľnosť viny. Príklad: Žena, ktorá žije v druhom manželstve a ktorá je materiálne a finančne závislá na manželovi, ktorý ju núti žiť sexuálne napriek tomu, že ona to nechce. Kvôli deťom ho nemôže opustiť. V takom prípade exhortácia otvára možnosť prijať sviatosti, lebo nejde o hriech: chýbajú sloboda rozhodný úmysel.